JSSP: Journal of Social Science Panyapat, 2024. 6(2): 25-36.

PANYAPAT
ปัญญาพัฒน์

JSSP
Journal of Social Science Panyapat
https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSSP/index

Research Article

Factors Affecting Over-Indebtedness Behavior Based on the Life-Cycle Stages of Households

Pattaranan Sanguanwattanarak [1*] Teerasak Sapwarobol[2] and Kanokwan Chancharoenchai[2]

[1] *Master Student, Economics, Faculty of Economics, Kasetsart University, Thailand*

[2] *Department of Economics, Faculty of Economics, Kasetsart University, Thailand*

[*] *Corresponding author. E-mail: Pattaranan.san@ku.th*

ABSTRACT

This study aimed to examine factors affecting over-indebtedness behavior based on the life-cycle stages of households. This research is quantitative research. Data on household debt is collected from the survey conducted by the National Statistical Office in 2021. The logistics model is utilized to examine the relationship between the life-cycle stages of households and over-indebtedness behavior. The empirical results show that the almost all the life-cycle stages of households, including newly married, full nest I, full nest II, childless middle-aged couple, empty nest, and single parents increase the chance of over-indebtedness of households compared to young single. Moreover, higher level of education, being self-employed person, being government/state enterprise employee, ownership of housing, gambling, and car occupancy also increase the chance of over-indebtedness of households. On the other hand, higher-income individuals are less likely to become over-indebted. Therefore, Ministry of Social Development and Human Security and the government should support and promote education. by reducing the cost burden on parents. Moreover, government should take care of households with children together with appropriate measures in debt installments to allow sustainable debt repayment of households and prevent the recurrence of over-indebtedness.

Keywords: Over-Indebtedness, Life-Cycle Stages of Households, Household Debt

Received: 19 November 2023;
Revised: 13 March 2024;
Accepted: 3 May 2024

© 2024 JSSP: Journal of Social Science Panyapat
ISSN: 3027-6748 (Online)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวตามวัฏจักรชีวิตของครัวเรือน

ภัทรนันท์ สงวนวัฒนารักษ์[1*] ธีรศักดิ์ ทรัพย์วโรบล[2] และ กนกวรรณ จันทร์เจริญชัย[2]

[1] *นิสิตปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประเทศไทย*

[2] *ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประเทศไทย*

* *Corresponding author. E-mail: pattaranan.san@ku.th*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่อหนี้เกินตัวตามวัฏจักรชีวิตของครัวเรือน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยอาศัยข้อมูลจากโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2564 เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างวัฏจักรชีวิตของครัวเรือนกับพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวผ่านแบบจำลองโลจีสติก (Logistic Model) ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรด้านวัฏจักรชีวิตของครัวเรือนได้แก่ ช่วงที่ครอบครัวแตกแยกและเลี้ยงลูกลำพัง ช่วงที่ลูกโต ช่วงมีลูก ช่วงวัยกลางคนและไม่มีลูก ช่วงที่ลูกแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่ และช่วงแต่งงานมีครอบครัวมีโอกาสในการก่อหนี้เกินตัวมากกว่าช่วงหนุ่มสาวโสดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ปัจจัยด้านระดับการศึกษา ครัวเรือนประกอบอาชีพนายจ้าง ทำธุรกิจส่วนตัว พนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ ความเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย การเล่นการพนัน การครอบครองรถยนต์ มีโอกาสในการก่อหนี้เกินตัวในทิศทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเช่นกัน แต่ในทางตรงกันข้ามตัวแปรรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่สูงขึ้นกลับช่วยลดโอกาสที่ครัวเรือนจะก่อหนี้เกินตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และรัฐบาลควรสนับสนุนและส่งเสริมเรื่องการศึกษา เพื่อเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายให้กับผู้ปกครอง รวมถึงควรมีมาตรการดูแลครัวเรือนที่มีบุตรอย่างเข้มงวดควบคู่ไปกับมาตรการผ่อนชำระหนี้ให้เหมาะสม เพื่อให้ครัวเรือนสามารถชำระหนี้ได้ และไม่ย้อนกลับมาเป็นหนี้เกินตัวในระบบเศรษฐกิจอีก

คำสำคัญ: พฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัว, วัฏจักรชีวิตของครัวเรือน, หนี้ครัวเรือน

© 2024 JSSP: Journal of Social Science Panyapat

บทนำ

สถานการณ์หนี้ครัวเรือนไทยเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย เนื่องจากหนี้ครัวเรือนมีการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยสาเหตุหลัก ๆ อาจมาจากสภาวะการแข่งขันการปล่อยสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ โดยเฉพาะสินเชื่อบัตรเครดิตและสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย ซึ่งจากงานวิจัยของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์หนี้ครัวเรือนไทยและสัญญาณสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่าปัญหาหนี้เกินตัวเริ่มบั่นทอนและเพิ่มความเสี่ยงแก่ฐานะทางการเงินของภาคครัวเรือน ได้แก่ การเป็นหนี้เร็วขึ้น มากขึ้น และนานขึ้น ซึ่งปัญหาหนี้เกินตัวเหล่านี้เกิดขึ้นทั้งภาคครัวเรือนและสถาบันการเงิน โดยเริ่มต้นจากภาคครัวเรือนที่มีความต้องการหรือความจำเป็นในการซื้อสินค้าและบริการ ส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดทักษะความรู้ทางการเงินที่ไม่ได้วางแผนทางการเงินเพื่อรองรับความไม่แน่นอนในอนาคต จนอาจนำไปสู่ปัญหาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนตามมา หากครัวเรือนไม่สามารถรักษาระดับการบริโภคตลอดช่วงชีวิตของครัวเรือนให้คงที่หรือจัดสรรรายได้ให้เพียงพอต่อการบริโภคผ่านทางการกู้ยืมรายได้ในอนาคตมาใช้ในช่วงที่รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายได้ จากแนวคิดของ Baek and Hong (2004) ที่กล่าวถึงวัฏจักรชีวิตของครัวเรือนหรือการกู้ยืมจากการออมของคนอื่นในช่วงเวลาหนึ่งเพื่อการบริโภคของอีกคนในช่วงเวลาเดียวกัน ส่วนสถาบันการเงินได้มีการนำเสนอผลิตภัณฑ์สินเชื่อที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการหรือความจำเป็น รวมถึงการผ่อนปรนมาตรฐานการปล่อยสินเชื่อ ทำให้ภาคครัวเรือนมีส่วนได้รับสินเชื่อเกินความจำเป็น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขึ้นของพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวของครัวเรือนในประเทศไทย (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2562)

ธนาคารแห่งประเทศไทยและสถาบันการเงินเล็งเห็นถึงปัญหาจึงได้มีการกำหนดสัดส่วนรายจ่ายในการชำระหนี้ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยต่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือนหรือ Debt to Service Ratio (DSR) เป็นตัวชี้วัดปัญหาการก่อหนี้เกินตัว (Over-Indebtedness) และได้มีการระบุว่าครัวเรือนควรมีภาระในการผ่อนชำระหนี้ต่อเดือนไม่เกินร้อยละ 40 ของรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ถึงแม้ปัญหาการชำระหนี้ของครัวเรือนจะเป็นปัญหาระดับครัวเรือน แต่ในที่สุดก็จะส่งผลต่อความเป็นอยู่ของลูกหนี้ รวมทั้งภาวะเศรษฐกิจสังคมของประเทศ กล่าวคือ หากครัวเรือนมีปัญหาเป็นหนี้เกินตัว จะทำให้ความสามารถในการจับจ่ายใช้สอยเพื่อดำรงชีวิตก็จะลดลง ส่งผลให้มาตรฐานการครองชีพต่ำลง อีกทั้งเกิดปัญหาขาดสภาพคล่องทางการเงิน ผลที่ตามมาทั้งปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาครอบครัว อาชญากรรม การฆ่าตัวตายและผลกระทบทางเศรษฐกิจด้านอื่น ๆ โดยภาครัฐควรให้ความสำคัญกับปัญหาหนี้ครัวเรือนอย่างมาก และควรเน้นการแก้ปัญหากับกลุ่มครัวเรือนที่มีปัญหาและมีความเปราะบางต่อปัจจัยเสี่ยงต่างๆ จากการตรวจสอบเอกสารพบว่ามีงานวิจัยในอดีตที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวของครัวเรือน โดยใช้แบบจำลองโลจีสติก แต่ยังไม่มีงานวิจัยในปัจจุบันที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฏจักรชีวิตของครัวเรือนและพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัว (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2562)

ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงต้องการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวตามวัฏจักรชีวิตของครัวเรือน โดยนำวัฏจักรชีวิตของครัวเรือนมาใช้ในการศึกษาแทนการใช้ปัจจัยอายุเพียงอย่างเดียว เนื่องจากปัจจัยด้านอายุ อาจเป็นตัวแปรที่สะท้อนถึงบุคคลเพียงคนเดียว ไม่ได้สะท้อนถึงวัฏจักรชีวิตของบุคคล การนำวัฏจักรชีวิตของครัวเรือนมาใช้ศึกษาแทนการใช้ตัวแปรด้านอายุอาจทำให้เกิดความเข้าใจถึงพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวของครัวเรือนและปัจจัยที่ทำให้เกิดหนี้เกินตัวของครัวเรือนได้ดียิ่งขึ้น ผลที่ได้จากการศึกษาจึงอาจสามารถนำไปใช้ในการกำกับ ดูแล หนี้ภาคครัวเรือนไม่ให้สูงเกินไปได้อย่างตรงจุดมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่อหนี้เกินตัวตามวัฏจักรชีวิตของครัวเรือน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา (Population) คือ ครัวเรือนตัวอย่างในทุกจังหวัดทั่วประเทศไทยจากโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ในปี พ.ศ. 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) คือ ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างโดยการนำข้อมูลจากโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2564 มาคัดเลือกโดยทำการจำแนกตามวัฏจักรชีวิตของหัวหน้าครัวเรือนที่แบ่งออกเป็น 8 ช่วงชีวิต ซึ่งจะคัดเลือกโดยการแบ่งตามช่วงอายุเป็นลำดับแรก จากนั้นจะแบ่งตามสถานภาพการสมรส และการมีบุตรจะคัดเลือกเป็นลำดับสุดท้าย ดังแสดงในตารางที่ 1 ซึ่งจากการแบ่งเป็นข้อมูลในปี พ.ศ. 2564 ข้างต้นพบว่ามีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 39,697 ครัวเรือน ซึ่งในจำนวนดังกล่าวนั้นยังพบว่ามีหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นหนี้เกินตัวในปี พ.ศ. 2564 มีจำนวน ทั้งหมด 3,104 ครัวเรือน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่อหนี้เกินตัวตามวัฏจักรชีวิตของครัวเรือนด้วยแบบจำลองโลจีสติก (Logistic Model) โดยกำหนดสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการชำระหนี้ต่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน (Debt to Service Ratio: DSR) เกินหรือเท่ากับร้อยละ 40.00 เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัว (ขนิษฐา วนะสุข และคณะ, 2557)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) รายปีจากโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ในปี พ.ศ. 2564 จำนวน 39,697 ครัวเรือน จัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งชุดข้อมูลสถิติดังกล่าวเป็นการจัดเก็บข้อมูลเฉพาะเจาะจงกับหัวหน้าครัวเรือนแบบสุ่มตัวอย่างจากครัวเรือนทั่วประเทศ

ตารางที่ 1 วัฏจักรชีวิตของครัวเรือนตามแนวคิดของ Baek and Hong (2004)

วัฏจักรชีวิต	อายุ	สถานภาพการสมรส	บุตร[1]
ช่วงหนุ่มสาวโสด (Young Single)	17 - 39	โสด	ไม่มี
ช่วงแต่งงานมีครอบครัว (Newly Married)	17 - 39	แต่งงาน	ไม่มี
ช่วงมีลูก (Full Nest I)	17 - 39	แต่งงาน	มี
ช่วงที่ลูกโต (Full Nest II)	40 - 99	แต่งงาน	มี
ช่วงวัยกลางคนและไม่มีลูก (Childless Middle-Aged Couple)	40 - 49	แต่งงาน	ไม่มี
ช่วงที่ลูกแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่ (Empty Nest)	50 - 99	แต่งงาน	ไม่มี
ช่วงที่ครอบครัวแตกแยกและเลี้ยงลูกลำพัง (Single Parent)	17 - 49	หย่าร้าง ไม่เคยแต่งงาน เป็นหม้าย และแยกกันอยู่	มี
ช่วงสิ้นสุดชีวิตครอบครัว (Solitary Household)	50 - 99	หย่าร้าง ไม่เคยแต่งงาน เป็นหม้าย และแยกกันอยู่	ไม่มี

หมายเหตุ: [1]เนื่องจากไม่มีข้อมูลการมีบุตร/จำนวนบุตร ผู้วิจัยจึงกำหนดให้ข้อมูลค่าเล่าเรียน/ ค่าธรรมเนียมการศึกษา/ค่าบำรุงการศึกษา ค่าเครื่องแบบ และค่าสมุดหนังสือ/อุปกรณ์การเรียนอื่นๆ เป็นภาพสะท้อนแทนว่าเป็นครัวเรือนที่มีบุตร

ที่มา: Baek and Hong (2004)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Data) ปี พ.ศ.2564 จากโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ มาทำการวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ ซึ่งตัวแปรตามมีค่าได้เพียง 2 ค่า (Dichotomous Variable) คือ 0 และ 1 แทนทางเลือกทั้งสองทาง คือ ครัวเรือนที่เป็นหนี้เกินตัว หมายถึง ครัวเรือนที่เป็นหนี้มากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 40.00 ของรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ซึ่งกำหนดให้ DSR40 = 1 ในขณะที่ครัวเรือนที่ไม่เป็นหนี้เกินตัว หมายถึง ครัวเรือนที่เป็นหนี้น้อยกว่าร้อยละ 40.00 ของรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ซึ่งกำหนดให้ DSR40 = 0 โดยกำหนดให้ปัจจัยที่มีผลต่อการก่อหนี้เกินตัวเป็นตัวแปรอิสระ (X) ซึ่งการที่ Y จะมีค่าเป็น 0 หรือ 1 ขึ้นอยู่กับตัวแปรอิสระและความคลาดเคลื่อน โดยที่ X และ Y ไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์เชิงเส้นกัน ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวตามวัฏจักรชีวิตของครัวเรือน ได้ทำการวิเคราะห์หาค่าอัตราส่วนของโอกาสที่ครัวเรือนเป็นหนี้เกินตัวหรือไม่เป็นหนี้เกินตัว โดยอาศัยการวิเคราะห์แบบจำลองโลจิต (Logit Model) ประเภท Binary Logistic และการวิเคราะห์ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของการวิเคราะห์แบบจำลองโลจิต โดยสามารถเขียนได้ดังสมการต่อไปนี้

$$\mathrm{DSR40} = \beta_0 + \beta_{1x}\mathrm{FLC_x} + \beta_2\mathrm{EDU} + \beta_3\mathrm{WORK} + \beta_4\ln\mathrm{INCOME} + \beta_5\mathrm{TENURE}$$
$$\beta_6\mathrm{GAMBLING} + \beta_7\mathrm{CAR} + \varepsilon$$

โดยกำหนดความหมายของตัวแปรอิสระ และค่าของตัวแปรอิสระตามเงื่อนไขในแบบจำลองโลจิต ดังนี้

1. DSR40 คือ หนี้เกินตัว โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
   DSR40 = 1 เมื่อครัวเรือนที่เป็นหนี้มากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 40.00 ของรายได้เฉลี่ยต่อเดือน
   DSR40 = 0 เมื่อครัวเรือนที่เป็นหนี้น้อยกว่าร้อยละ 40.00 ของรายได้เฉลี่ยต่อเดือน
2. FLC1 คือ ตัวแปรด้านวัฏจักรชีวิตของหัวหน้าครัวเรือน โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
   FLC1 = 1 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัฏจักรชีวิตช่วงแต่งงานมีครอบครัว
   FLC1 = 0 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัฏจักรชีวิตช่วงหนุ่มสาวโสด
3. FLC2 คือ ตัวแปรด้านวัฏจักรชีวิตของหัวหน้าครัวเรือน โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
   FLC2 = 1 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัฏจักรชีวิตช่วงมีลูก
   FLC2 = 0 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัฏจักรชีวิตช่วงหนุ่มสาวโสด
4. FLC3 คือ ตัวแปรด้านวัฏจักรชีวิตของหัวหน้าครัวเรือน โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
   FLC3 = 1 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัฏจักรชีวิตช่วงมีลูกโต
   FLC3 = 0 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัฏจักรชีวิตช่วงหนุ่มสาวโสด
5. FLC4 คือ ตัวแปรด้านวัฏจักรชีวิตของหัวหน้าครัวเรือน โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
   FLC4 = 1 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัฏจักรชีวิตช่วงวัยกลางคนและไม่มีลูก
   FLC4 = 0 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัฏจักรชีวิตช่วงหนุ่มสาวโสด
6. FLC5 คือ ตัวแปรด้านวัฏจักรชีวิตของหัวหน้าครัวเรือน โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
   FLC5 = 1 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัฏจักรชีวิตช่วงที่ลูกแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่
   FLC5 = 0 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัฏจักรชีวิตช่วงหนุ่มสาวโสด
7. FLC6 คือ ตัวแปรด้านวัฏจักรชีวิตของหัวหน้าครัวเรือน โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
   FLC6 = 1 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัฏจักรชีวิตช่วงที่ครอบครัวแตกแยกและเลี้ยงลูกลำพัง
   FLC6 = 0 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัฏจักรชีวิตช่วงหนุ่มสาวโสด
8. FLC7 คือ ตัวแปรด้านวัฏจักรชีวิตของหัวหน้าครัวเรือน โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
   FLC7 =1 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัฏจักรชีวิตช่วงสิ้นสุดชีวิตครอบครัว
   FLC7 = 0 เมื่อหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัฏจักรชีวิตช่วงหนุ่มสาวโสด
9. EDU คือ ตัวแปรด้านระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
   EDU = 1 เมื่อระดับการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษา
   EDU = 0 เมื่อระดับการศึกษาอยู่ที่ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า
10. WORK1 คือ ตัวแปรด้านสถานภาพการทำงาน โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
    WORK1 = 1 เมื่อครัวเรือนประกอบอาชีพนายจ้าง
    WORK1 = 0 เมื่อครัวเรือนไม่ได้ประกอบอาชีพ
11. WORK2 คือ ตัวแปรด้านสถานภาพการทำงาน โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
    WORK2 = 1 เมื่อครัวเรือนประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว
    WORK2 = 0 เมื่อครัวเรือนไม่ได้ประกอบอาชีพ
12. WORK3 คือ ตัวแปรด้านสถานภาพการทำงาน โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
    WORK3 = 1 เมื่อครัวเรือนประกอบอาชีพพนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ
    WORK3 = 0 เมื่อครัวเรือนไม่ได้ประกอบอาชีพ
13. WORK4 คือ ตัวแปรด้านสถานภาพการทำงาน โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
    WORK4 = 1 เมื่อครัวเรือนประกอบอาชีพบริษัทเอกชน
    WORK4 = 0 เมื่อครัวเรือนไม่ได้ประกอบอาชีพ

14. lnINCOME คือ ปัจจัยด้านรายได้ที่ได้รับต่อเดือน (หน่วย: บาท)
15. TENURE คือ ตัวแปรความเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
    TENURE = 1 เมื่อครัวเรือนมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง
    TENURE = 0 เมื่อครัวเรือนไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง
16. GAMBLING คือ ตัวแปรการเล่นการพนัน โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
    GAMBLING = 1 เมื่อครัวเรือนเล่นการพนัน
    GAMBLING = 0 เมื่อครัวเรือนไม่เล่นการพนัน
17. CAR คือ ตัวแปรการครอบครองรถยนต์ โดยกำหนดตัวแปรหุ่นดังนี้
    CAR = 1 เมื่อครัวเรือนมีรถยนต์ครอบครอง
    CAR = 0 เมื่อครัวเรือนไม่มีรถยนต์ครอบครอง

โดยทั่วไปแล้วแบบจำลองโลจิต แปลผลจากค่า Odds Ratio และค่า Marginal Effect แต่ในเชิงเศรษฐศาสตร์พบว่าการแปลผลจากค่า Marginal Effect จะแสดงถึงประโยชน์ในการสรุปพฤติกรรมและข้อเสนอแนะได้มากกว่า Odds Ratio โดยค่า Marginal Effect สามารถนำมาใช้อธิบายขนาดและทิศทางของผลกระทบของตัวแปรอิสระที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยทางด้านวัฏจักรชีวิตของครัวเรือน ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านประชากรที่มีต่อโอกาสในการเกิดเหตุการณ์ของตัวแปร (Y) นั่นคือ โอกาสที่ครัวเรือนมีหนี้เกินหรือเท่ากับร้อยละ 40 ของรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ทั้งนี้ หากค่าที่ได้มีค่าเป็นบวก หมายความว่า ตัวแปรอิสระนั้นมีอิทธิพลทำให้โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ที่สนใจเพิ่มมากขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามหากค่าที่ได้มีค่าเป็นลบ หมายความว่า ตัวแปรอิสระนั้นมีอิทธิพลทำให้โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ที่สนใจลดลง ซึ่งมีสมการดังนี้

$$\text{Marginal Effect} = \frac{\partial \Pr(y=1)}{\partial X_k}$$

โดยที่ X_k คือ ตัวแปรคุณลักษณะลำดับที่ k ที่ส่งผลต่อ Z

กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ทฤษฎีการบริโภคตามสมมติฐานรายได้สัมบูรณ์ (Absolute Income Hypothesis)

จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (John Maynard Keynes) ในปี ค.ศ. 1963 ได้อธิบายไว้ว่า การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของบุคคลจะขึ้นอยู่กับรายได้ที่สามารถนำไปใช้จ่ายได้จริง (Disposable Income) กล่าวคือ เมื่อรายได้ที่สามารถนำไปใช้จ่ายได้จริงเพิ่มขึ้น ครัวเรือนจะมีการบริโภคเพิ่มขึ้น ในทางกลับกันหากครัวเรือนมีรายได้ที่สามารถนำไปใช้จ่ายได้จริงลดลง ครัวเรือนจะมีการบริโภคลดลงด้วย

2. ทฤษฎีการบริโภคตามสมมติฐานรายได้เปรียบเทียบ (Relative Income Hypothesis)

ดูเซนเบอร์รี (James S. Duesenberry) ในปี ค.ศ. 1949 เสนอว่าการบริโภคไม่ได้มีความสัมพันธ์เฉพาะกับระดับรายได้สัมบูรณ์เท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์กับรายได้เปรียบเทียบ (Relative Income) ซึ่งการเปรียบเทียบรายได้มีสมมติฐาน 2 ประการที่มีอิทธิพลต่อการบริโภค คือ

2.1 พฤติกรรมการบริโภคของผู้บริโภคแต่ละคนจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมากกว่าการบริโภคของตนเองเพียงคนเดียว โดยผู้บริโภคแต่ละคนจะทำการเปรียบเทียบรายได้ของตนเองกับคนอื่นๆ ในสังคมหรือเปรียบเทียบกับรายได้ในอดีตของตนเอง

2.2 ผู้บริโภคจะพยายามรักษามาตรฐานการบริโภคของตนเองกับระดับรายได้สูงสุดที่เคยได้รับ เมื่อใดก็ตามที่รายได้ของตนเองลดลงต่ำกว่ารายได้ของคนอื่นในสังคมหรือรายได้สูงสุดที่ตนเองเคยได้รับ ผู้บริโภคจะไม่ค่อยลดระดับการบริโภคของตนเองลงมากนักเพราะมีความเคยชินกับมาตรฐานการบริโภคแบบเดิม

3. ทฤษฎีการบริโภคตามสมมติฐานรายได้ถาวร (Permanent Income Hypothesis)

มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman) ในปี ค.ศ. 1957 เสนอว่า ผู้บริโภคจะทำการวางแผนการบริโภคให้สัมพันธ์กับรายได้ที่ตนเองได้รับและคาดว่าจะได้รับในอนาคต หมายความว่าการบริโภคไม่จำเป็นจะต้องขึ้นอยู่กับรายได้ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาปัจจุบันหรือรายได้เปรียบเทียบเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังรวมถึงรายได้ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตอีกด้วย ซึ่งในบางช่วงเวลาที่ผู้บริโภคมีการบริโภคเกินกว่ารายได้ที่ตนเองได้รับ ผู้บริโภคอาจทำการกู้ยืมเงินมาเพื่อการบริโภคในช่วงเวลาปัจจุบันก่อนแล้วค่อยนำรายได้ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตไปชำระคืน

โดยทฤษฎีการบริโภคตามสมมติฐานรายได้ถาวรจะกำหนดให้รายได้ประกอบด้วย รายได้ถาวร (Permanent Income) และรายได้ชั่วคราว (Transitory Income) ในส่วนที่เป็นรายได้ถาวรจะเป็นรายได้ระยะยาวที่ได้รับเป็นประจำ เช่น เงินเดือน ค่าเช่า เป็นต้น ซึ่งรายได้ส่วนนี้เป็นรายได้ที่ผู้บริโภคนำไปใช้จ่ายเพื่อการบริโภค ส่วนรายได้ชั่วคราวเป็นรายได้ที่เกิดขึ้นโดยมิได้คาดหมายหรือเกิดขึ้นเพียงครั้งคราว

ในขณะเดียวกันทฤษฎีการบริโภคตามสมมติฐานรายได้ถาวรจะกำหนดให้ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคแบบถาวร (Permanent Consumption) และค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคแบบชั่วคราว (Transitory Consumption) ในส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคแบบถาวรเป็นการบริโภคในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคแบบชั่วคราวเป็นการบริโภคที่ไม่แน่นอนและเกิดขึ้นเพียงครั้งคราว ซึ่งค่าใช้จ่ายการบริโภคแบบถาวรจะไม่มีความสัมพันธ์กับรายได้ถาวร

ดังนั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมทฤษฎี จึงสามารถกำหนดปัจจัยต่าง ๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการก่อหนี้เกินตัวตามวัฏจักรชีวิตของครัวเรือน ดังแสดงในภาพที่ 1

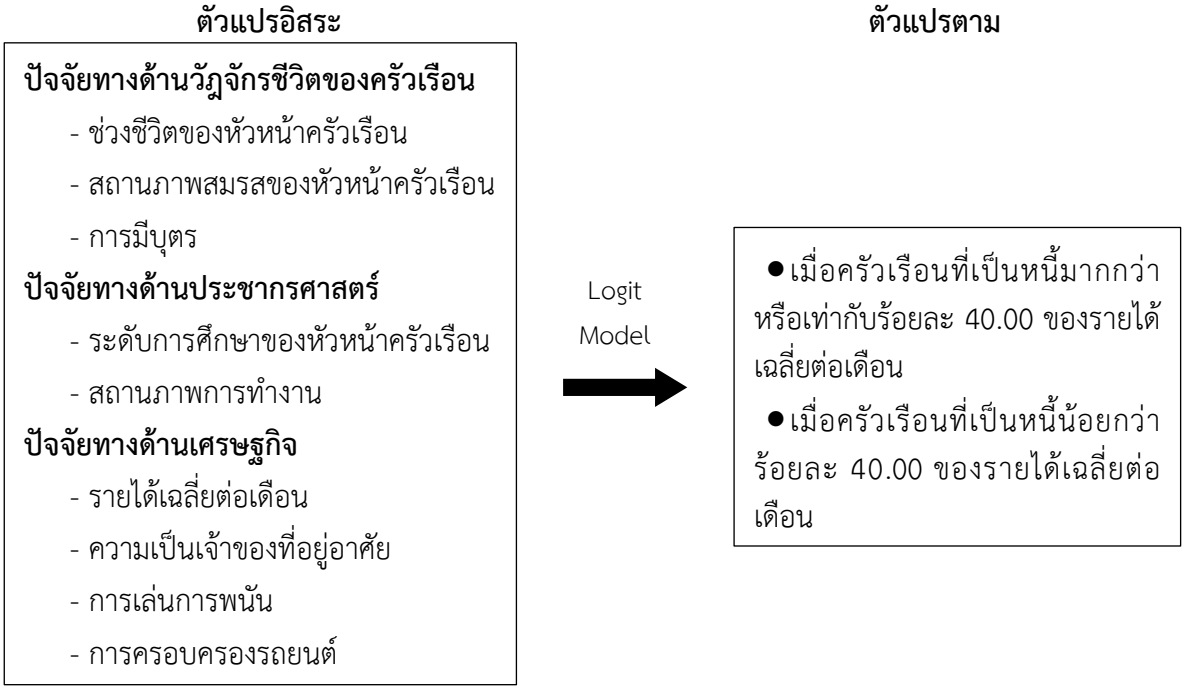

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่อหนี้เกินตัวตามวัฏจักรชีวิตของครัวเรือน

จากการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองโลจิต (Logit Model) เพื่อศึกษาปัจจัยทางด้านวัฏจักรชีวิตของครัวเรือน ปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ที่ส่งผลต่อการก่อหนี้เกินตัวตามวัฏจักรชีวิตของครัวเรือนดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประมาณค่าแบบจำลองโลจิต

ตัวแปรอิสระ	Coefficient	Z-test	Marginal Effect
ช่วงแต่งงานมีครอบครัว	0.539***	3.86	0.040
ช่วงมีลูก	0.673***	4.98	0.053
ช่วงที่ลูกโต	0.750***	6.54	0.054
ช่วงวัยกลางคนและไม่มีลูก	0.642***	5.01	0.050
ช่วงที่ลูกแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่	0.661***	5.84	0.045
ช่วงที่ครอบครัวแตกแยกและเลี้ยงลูกลำพัง	0.686***	4.22	0.055
ช่วงสิ้นสุดชีวิตครอบครัว	0.172	1.41	0.011
ระดับการศึกษา	0.407***	8.81	0.026
นายจ้าง	1.203***	12.26	0.119
ธุรกิจส่วนตัว	1.050***	19.01	0.072
พนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ	1.145***	15.69	0.106
บริษัทเอกชน	-0.087	-1.12	-0.005
lnรายได้ต่อเดือน	-0.140***	-4.20	-0.008
ความเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย	0.088*	1.66	0.005
การเล่นการพนัน	0.250***	6.30	0.015
การครอบครองรถยนต์	0.405***	7.94	0.027
Constant	-2.816***	-8.65	-
Observations	38,858	-	-
Log Likelihood	10,274.67	-	-
Wald Chi2 (16)	1,192.65	-	-
Prob>Chi - Square	0.0000	-	-
Pseudo R2	0.06	-	-

หมายเหตุ: ***, **, * หมายถึงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01, 0.05, 0.10 ตามลำดับ

ผลการศึกษาด้วยแบบจำลองโลจิตพบว่าวัฏจักรชีวิตของหัวหน้าครัวเรือนมีค่าสัมประสิทธิ์เป็นบวก หมายความว่าวัฏจักรชีวิตของครัวเรือนกับพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งนี้ เมื่อแยกพิจารณาค่า Marginal Effect ในแต่ละช่วงของวัฏจักรชีวิตพบว่าช่วงแต่งงานมีครอบครัว (FLC1) มีค่า Marginal Effect เท่ากับ 0.040 หมายความว่าช่วงแต่งงานมีครอบครัวของหัวหน้าครัวเรือนมีโอกาสก่อหนี้เกินตัวมากกว่าช่วงหนุ่มสาวโสดที่ร้อยละ 4.0, ช่วงที่มีลูก (FLC2) มีค่า Marginal Effect เท่ากับ 0.053 หมายความว่าช่วงที่มีลูกมีโอกาสก่อหนี้เกินตัวมากกว่าช่วงหนุ่มสาวโสดที่ร้อยละ 5.3, ช่วงที่ลูกโต (FLC3) มีค่า Marginal Effect เท่ากับ 0.054 หมายความว่าช่วงที่มีลูกโตมีโอกาสก่อหนี้เกินตัวมากกว่าช่วงหนุ่มสาวโสดที่ร้อยละ 5.4, ส่วนช่วงวัยกลางคนและไม่มีลูก (FLC4) มีค่า Marginal Effect เท่ากับ 0.050 หมายความว่าช่วงวัยกลางคนและไม่มีลูกมีโอกาสก่อหนี้เกินตัวมากกว่าช่วงหนุ่มสาวโสดที่ร้อยละ 5.0 และช่วงที่ลูกแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่ (FLC5) มีค่า Marginal Effect เท่ากับ 0.045 หมายความว่าช่วงที่ลูกแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่มีโอกาสก่อหนี้เกินตัวมากกว่าช่วงหนุ่มสาวโสดที่ร้อยละ 4.5, ช่วงที่ครอบครัวแตกแยกและเลี้ยงลูกลำพัง (FLC6) มีค่า Marginal Effect เท่ากับ 0.055 หมายความว่าช่วงที่ครอบครัวแตกแยกและเลี้ยงลูกลำพังมีโอกาสก่อหนี้เกินตัวมากกว่าช่วงหนุ่มสาวโสดที่ร้อยละ 5.5

ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (EDU) มีค่าสัมประสิทธิ์เป็นบวก หมายความว่าระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนกับพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน โดยค่า Marginal Effect มีค่าเท่ากับ 0.026 หมายความว่าระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่สูงกว่าระดับประถมศึกษาจะมีโอกาสในการก่อหนี้เกินตัวมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษาที่ร้อยละ 2.6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

หัวหน้าครัวเรือนประกอบอาชีพนายจ้าง (WORK1) ธุรกิจส่วนตัว (WORK2) และพนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ (WORK3) มีค่าสัมประสิทธิ์เป็นบวก หมายความว่าหัวหน้าครัวเรือนประกอบอาชีพนายจ้าง ธุรกิจส่วนตัว และพนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจกับพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากค่า Marginal Effect ที่เท่ากับ 0.119 หมายความว่าครัวเรือนประกอบอาชีพนายจ้าง จะมีโอกาสในการก่อหนี้เกินตัวมากกว่าครัวเรือนไม่ประกอบอาชีพที่ร้อยละ 11.9 ขณะที่ครัวเรือนประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว เมื่อพิจารณาจากค่า Marginal Effect ที่เท่ากับ 0.072 หมายความว่าครัวเรือนประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว จะมีโอกาสในการก่อหนี้เกินตัวมากกว่าครัวเรือนไม่ประกอบอาชีพที่ร้อยละ 7.2 ส่วนครัวเรือนประกอบอาชีพพนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ เมื่อพิจารณาจากค่า Marginal Effect ที่เท่ากับ 0.106 จะมีโอกาสในการก่อหนี้เกินตัวมากกว่าครัวเรือนไม่ประกอบอาชีพที่ร้อยละ 10.6

รายได้ (lnINCOME) มีค่าสัมประสิทธิ์เป็นลบ หมายความว่าถ้าหัวหน้าครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น ความน่าจะเป็นในการก่อหนี้เกินตัวก็จะลดลง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากค่า Marginal Effect พบว่ามีค่าเท่ากับ -0.008 ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าถ้าหัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะมีโอกาสในการก่อหนี้เกินตัวลดลงร้อยละ 0.8 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ครัวเรือนมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง (TENURE) มีค่าสัมประสิทธิ์เป็นบวก หมายความว่าครัวเรือนที่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองกับพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.10 ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากค่า Marginal Effect ที่เท่ากับ 0.005 หมายความว่าครัวเรือนมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง มีโอกาสที่จะก่อหนี้เกินตัวมากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีที่อยู่อาศัยของตนเองอยู่ที่ร้อยละ 0.5

ครัวเรือนมีการเล่นการพนัน (GAMBLING) มีค่าสัมประสิทธิ์เป็นบวก หมายความว่าครัวเรือนมีการเล่นการพนันมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากค่า Marginal Effect ที่เท่ากับ 0.015 หมายความว่าครัวเรือนมีการเล่นการพนันมีโอกาสจะก่อหนี้เกินตัวมากกว่าครัวเรือนไม่เล่นการพนันอยู่ที่ร้อยละ 1.5

การครอบครองรถยนต์ (CAR) มีค่าสัมประสิทธิ์เป็นบวก หมายความว่าครัวเรือนมีรถยนต์มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัว โดยค่า Marginal Effect มีค่าเท่ากับ 0.027 หมายความว่าครัวเรือนครอบครองรถยนต์จะมีโอกาสเป็นหนี้เกินตัวมากกว่าครัวเรือนไม่มีรถยนต์ที่ร้อยละ 2.7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

อภิปรายผล

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่อหนี้เกินตัวตามวัฏจักรชีวิตของครัวเรือนพบว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีความน่าจะเป็นที่จะเป็นหนี้เกินตัวสูงที่สุด ได้แก่ ช่วงที่ครอบครัวแตกแยกและเลี้ยงลูกลำพัง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครัวเรือนมีภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภค เช่น ค่าใช้จ่ายในการศึกษา ค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น อยู่ในระดับสูง หากครัวเรือนมีรายได้น้อยลงย่อมส่งผลให้ครัวเรือนมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ทำให้มีแนวโน้มที่จะกู้ยืมเพิ่มสูงขึ้น รองลงมาคือ ช่วงที่ลูกโต ช่วงมีลูกช่วงวัยกลางคนและไม่มีลูก ช่วงที่ลูกแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่ และช่วงแต่งงานมีครอบครัว ซึ่งผลที่ได้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Baek and Hong (2004) ที่พบว่าช่วงที่ลูกแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่ และช่วงที่ครอบครัวแตกแยกและเลี้ยงลูกลำพัง ที่มีความเป็นไปได้ที่จะเป็นหนี้เงินผ่อนเมื่อเทียบกับช่วงหนุ่มสาวโสด

หัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษามีความน่าจะเป็นที่จะเป็นหนี้เกินตัวมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาที่สูงจะมีโอกาส

ได้รับรายได้ในอนาคตที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ครัวเรือนมีความต้องการเพิ่มระดับการบริโภคตามรายได้ในอนาคต อีกทั้งครัวเรือนยังสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้มากขึ้น เห็นได้จากหัวหน้าครัวเรือนประกอบอาชีพนายจ้าง ซึ่งจากผลงานวิจัยของกรวิการ์ สายเครือคำ (2561) ได้ให้ข้อสรุปว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยจะมีมูลค่าหนี้สูงที่สุด แม้ว่าจะมีโอกาสในการทำงานหารายได้ที่ได้ผลตอบแทนสูง

ครัวเรือนประกอบอาชีพนายจ้างพบว่าเป็นอาชีพที่มีความน่าจะเป็นที่จะเป็นหนี้เกินตัวสูงที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครัวเรือนประกอบอาชีพนายจ้างมีรายได้สูงจึงมีความต้องการเพิ่มขึ้นตามฐานะของตนเองและมีความต้องการทางด้านสังคมสูง จึงส่งผลให้มีโอกาสในการก่อหนี้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Baek and Hong (2014) ที่พบว่าหัวหน้าครัวเรือนประกอบอาชีพเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการก่อหนี้ ทั้งหนี้เงินผ่อนและหนี้บัตรเครดิต

ความเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย มีโอกาสที่จะก่อหนี้เกินตัวมากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีที่อยู่อาศัยของตนเอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาวะการแข่งขันการปล่อยสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ ประกอบกับภาครัฐและสถาบันการเงินได้ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ทำให้ภาครัฐได้ออกมาตรการเพื่อกระตุ้นภาคอสังหาริมทรัพย์ ยกตัวอย่างเช่น การปรับลดอัตราค่าธรรมเนียมการโอนกรรมสิทธิ์และค่าจดจำนอง อสังหาริมทรัพย์ การลดภาษีบ้านหลังแรก และการให้อัตราดอกเบี้ยพิเศษ (เฉพาะธนาคารของรัฐ) รวมกับการเติบโตของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของฉวีวรรณ กาบขาว (2561) ที่พบว่าความเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยมีโอกาสจะก่อหนี้มากขึ้น และงานวิจัยของเบญจภัทร เย็นเพชร (2564) ที่กล่าวว่าครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยมีแนวโน้มชำระหนี้ต่อเดือนมากกว่าร้อยละ 70 ของรายได้

ครัวเรือนมีการเล่นการพนัน มีโอกาสจะก่อหนี้เกินตัวมากกว่าครัวเรือนไม่เล่นการพนัน ทั้งนี้อาจเป็นสาเหตุให้ครัวเรือนต้องกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายเพื่อให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่าย ยกตัวอย่างเช่น ภาษี ดอกเบี้ย ซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล การพนันออนไลน์ เป็นต้น จึงส่งผลต่อการก่อหนี้เกินตัวของครัวเรือน ซึ่งยังไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นศึกษาในปัจจัยดังกล่าว

การครอบครองรถยนต์ จะมีโอกาสทำให้ครัวเรือนก่อหนี้เกินตัวของครัวเรือนได้มากที่สุด อาจเนื่องมาจากแคมเปญทางค่ายรถยนต์ โดยเฉพาะโครงการขับก่อนผ่อน ฟรีเงินดาวน์ การผ่อนไม่มีดอกเบี้ย เพิ่มระยะรับประกันคุณภาพ และปัจจัยต้นทุนดอกเบี้ยที่ต่ำลง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของลลิดา บุดดา (2559) และฉวีวรรณ กาบขาว (2561) ที่ได้ให้ข้อสรุปว่าส่วนหนึ่งเกิดจากมาตรการคืนภาษีสำหรับรถยนต์คันแรกที่เป็นสาเหตุและแรงจูงใจที่ทำให้หนี้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้อาจจะมาจากปัจจัยอื่นร่วมด้วนเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ปัจจัยการผ่อนชำระ ปัจจัยดอกเบี้ยต่ำ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การตัดสินใจซื้อรถยนต์เร็วขึ้น

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวของครัวเรือนในทางลบมีเพียงหนึ่งปัจจัยได้แก่ปัจจัยด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน กล่าวคือรายได้ของหัวหน้าครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น โอกาสที่ครัวเรือนจะก่อหนี้เกินตัวก็จะลดลงตามไปด้วยทั้งนี้อาจเป็นเพราะหัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้มากเพียงพอแล้ว มีความต้องการกู้น้อยลง หรือได้มีการสะสมทรัพย์สินไว้แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องกู้ยืมเงินเพื่อมาใช้ในการบริโภค โดยผลการศึกษาครั้งนี้ไม่สอดคล้องกับผลงานวิ จัยของ เบญจภัทร เย็นเพชร (2564) ที่พบว่าหากรายได้ต่อเดือนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้โอกาสที่จะก่อหนี้เกินตัวมากขึ้น รวมถึงงานวิจัยของฉวีวรรณ กาบขาว และงานวิจัยของกรวิการ์ สายเครือคำ (2561) ที่กล่าวว่าครัวเรือนที่มีรายได้เพิ่มขึ้น จะมีโอกาสในการก่อหนี้เพิ่มขึ้นด้วยในทิศทางเดียวกัน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวตามวัฏจักรชีวิตของครัวเรือน พบว่านอกจากช่วงชีวิตของครัวเรือนที่แตกต่างกันแล้ว สถานภาพสมรสที่แตกต่างกัน รวมถึงสถานะการมีบุตรในอุปการะยังส่งผลต่อโอกาสที่ครัวเรือนจะก่อหนี้เกินตัวด้วยเช่นกัน สะท้อนให้เห็นว่าวัฏจักรชีวิตของครัวเรือนมีผลต่อการก่อหนี้เกินตัวของครัวเรือน ดังนี้

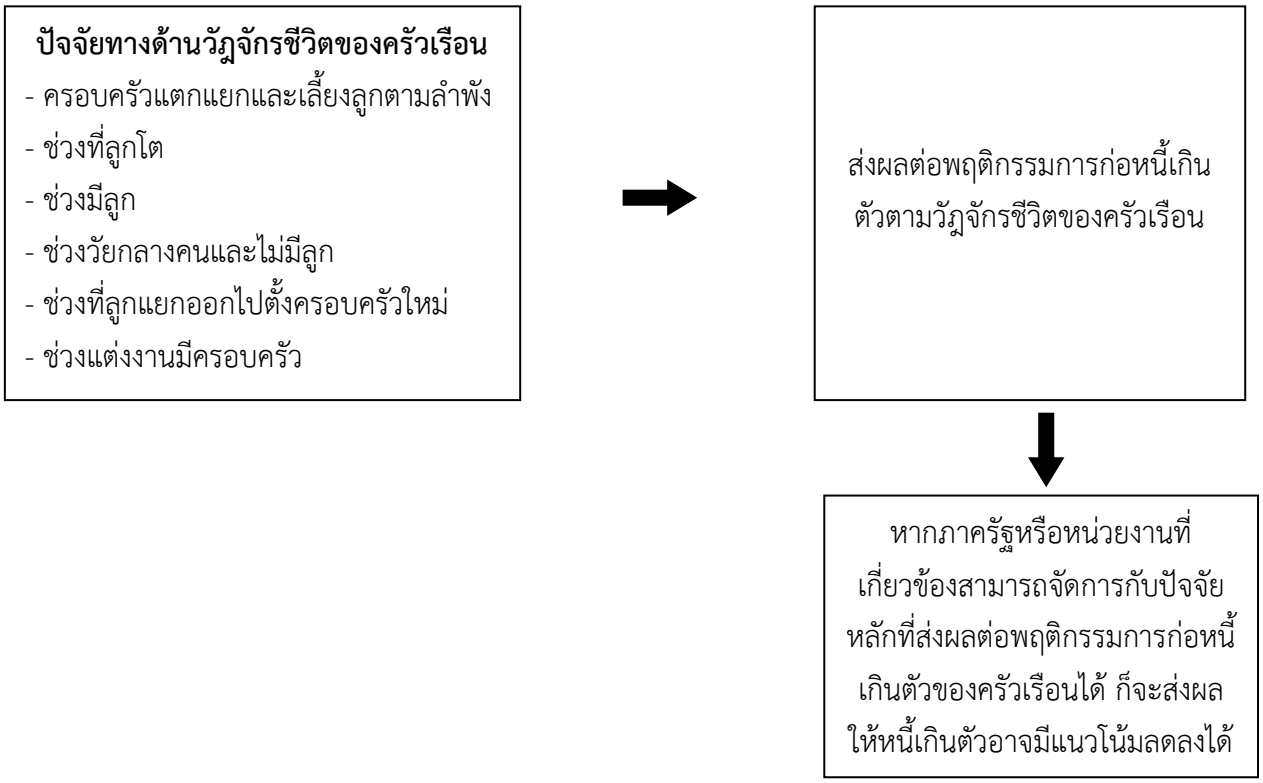

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าช่วงที่ครอบครัวแตกแยกและเลี้ยงลูกลำพัง เป็นช่วงวัฏจักรชีวิตที่มีความน่าจะเป็นที่จะเป็นหนี้เกินตัวสูงที่สุด รองลงมาคือ ช่วงที่ลูกโต ช่วงมีลูก ช่วงวัยกลางคนและไม่มีลูก ช่วงที่ลูกแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่ และช่วงแต่งงานมีครอบครัว มีความสัมพันธ์กับโอกาสที่ครัวเรือนจะก่อหนี้เกินตัวในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ช่วงที่ครอบครัวแตกแยกและเลี้ยงลูกลำพัง ช่วงที่ลูกโต ช่วงมีลูก ช่วงวัยกลางคนและไม่มีลูก ช่วงที่ลูกแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่ และช่วงแต่งงานมีครอบครัวเพิ่มขึ้น โอกาสที่ครัวเรือนจะก่อหนี้เกินตัวเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกันเมื่อเทียบกับช่วงหนุ่มสาวโสด

ในขณะที่ปัจจัยทางด้านระดับการศึกษา ครัวเรือนประกอบอาชีพนายจ้าง ทำธุรกิจส่วนตัว พนักงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ ความเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย การเล่นการพนัน และการครอบครองรถยนต์ มีความสัมพันธ์กับโอกาสที่ครัวเรือนจะก่อหนี้เกินตัวในทิศทางเดียว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติด้วยเช่นกัน ส่วนปัจจัยระดับรายได้ มีความสัมพันธ์กับโอกาสที่ครัวเรือนจะก่อหนี้เกินตัวในทิศทางตรงกันข้าม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และรัฐบาลควรส่งเสริม สนับสนุน มาตรการดูแลครัวเรือนที่มีบุตรอย่างเข้มงวดควบคู่ไปกับมาตรการผ่อนชำระหนี้ให้เหมาะสม อาทิเช่น การรวมหนี้จากทุกแหล่งมาไว้ที่สถาบันการเงินเดียวกัน เพื่อให้ครัวเรือนสามารถชำระหนี้ได้ และไม่ย้อนกลับมาเป็นหนี้เกินตัวในระบบเศรษฐกิจอีก ซึ่งจากตัวแปร

ที่ได้ศึกษาพบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในช่วงครอบครัวแตกแยกและเลี้ยงลูกตามลำพัง มีโอกาสก่อหนี้เกินตัวมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในช่วงหนุ่มสาวโสด หากครัวเรือนในช่วงนี้มีอาชีพ ความรู้ ความเข้าใจและรู้จักวางแผนการใช้ชีวิตได้มากขึ้น การก่อหนี้เกินตัวในอนาคตก็จะลดลง ดังนั้นรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีมาตรการเข้ามาช่วยเพื่อป้องกันและลดการก่อหนี้เกินตัว

2. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยยังไม่ได้ทำการแยกประเภทหนี้สินของครัวเรือนในแต่ละประเภท อาทิเช่น หนี้เพื่อการใช้จ่ายในบริโภค หนี้เพื่อใช้ทำธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร หนี้เพื่อใช้ทำธุรกิจการเกษตร หนี้เพื่อใช้ในการศึกษา และหนี้เพื่อการซื้อ/เช่าบ้าน และ/หรือที่ดิน หากในอนาคตมีการศึกษาข้อมูลหนี้ของครัวเรือนเหล่านี้จะทำให้ได้ผลการศึกษาที่ชัดเจน และทราบถึงว่าครัวเรือนในละช่วงวัฏจักรชีวิตเป็นหนี้สินของครัวเรือนประเภทใดได้ละเอียดมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรวิการ์ สายเครือคำ. (2561). *ปัจจัยที่มีผลต่อการก่อหนี้ของครัวเรือนในประเทศไทย*. (เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).

ฉวีวรรณ กาบขาว. (2561). *ปัจจัยกำหนดความเป็นไปได้ในการก่อหนี้ภาคครัวเรือน*. (เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2562). *แนวนโยบายการให้สินเชื่อรายย่อยอย่างเหมาะสมเพื่อดูแลปัญหาหนี้เกินตัวของภาคครัวเรือน*. สืบค้น 30 มีนาคม 2565. จาก https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/Publications/DobLib_Loan/ConsultationPaperRL_Directive.pdf.

เบญจภัทร เย็นเพชร. (2564). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวของข้าราชการครู*. (เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).

ลลิดา บุดดา. (2559). *หนี้ภาคครัวเรือนกับวัฏจักรธุรกิจไทย*. (เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

ลักษณ์นารา พิสิฐพิพัฒนา. (2561). *การควบคุมตนเองและพฤติกรรมการก่อหนี้เกินตัวของกลุ่มคน Generation Y ในเขตกรุงเทพมหานคร*. (เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

สุระชัย เชื้อลิ้นฟ้า. (2550). *พฤติกรรมการก่อหนี้ภาคครัวเรือนก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทย*. (เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

Baek, E., & Hong, G. S. (2004). Effects of family life-cycle stages on consumer debts. *Journal of Family and Economic Issues, 25*(3), 359-385.